

HANS FALLADA

Ὁ πότης

Μετάφραση - Ἐπίμετρο: ΕΜΗ ΒΑΙΚΟΥΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΙΧΛΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ὁ πότης 9

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ἕμη Βαϊκούση, «Χάνς Φάλλαντα.
Πολλές ζωές σέ μία» 381

Φωτογραφικὸ παράρτημα 401

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΩ ὅτι δὲν ἔπινα ἀπὸ πάντα· ἀντιθέτως μάλιστα, ὡς τώρα τὸ σιχαινόμευνα τὸ ποτό — ἄντε νὰ ἔπινα μιὰ μπύρα τὸ πολὺ. Τὸ κρασί κάπως μοῦ μύριζε, ἢ μυρωδιὰ τοῦ σνάπς μὲ ἀρρώσταινε. Αὐτά, ὥσπου νὰ τὸ ἀρχίσω, πρόσφατα, πολὺ πρόσφατα, ὅταν ἄρχισε νὰ στραβώνει ἡ ζωὴ μου. Πρῶτα οἱ δουλειές, ὕστερα καὶ οἱ σχέσεις μου μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡμουνα ἐκ φύσεως χαρακτηῖρας ἀδύναμος, εἶχα ἀνάγκη νὰ μὲ συμπαθοῦν, νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀξία μου — μὰ δὲν τό 'δειχνα. Μὲ ἤξεραν ὅλοι γιὰ ἄνθρωπο ποὺ πατάει γερά στὰ πόδια του, μὲ αὐτοπεποιθῆση. Τὸ χειρότερο ποὺ μοῦ συνέβη τὴν περίοδο ἐκείνη ἦταν πὼς ἄρχισα νὰ νιώθω καὶ τὴ γυναίκα μου κάπως ἀπόμακρη. Στὴν ἀρχή, τὰ σημάδια ἦταν ἀδιόρατα — μικροπράγματα. Ἄλλος στὴ θέση μου οὔτε ποὺ θὰ ἔδινε σημασία. Γιὰ παράδειγμα, ξέχασε νὰ φτιάξει κέικ στὰ γενέθλιά μου γιὰ νὰ κεράσει τοὺς φίλους μας· τὸ ἴδιο τὸ κέικ μὲ ἄφηνε ἀδιάφορο, εἶναι ἀλήθεια, μ' ἄρεσε ὅμως ποὺ τὸ ἔφτιαχνε εἰδικὰ γιὰ μένα, εἰδικὰ στὰ γενέθλιά μου. Κάτι ἄλλο ποὺ μὲ ἀνησύχησε ἦταν ἕνας ἰστός ἀράχνης πάνω ἀπ' τὴ σόμπα τοῦ δωματίου μου· τρεῖς μέρες ὀλόκληρες, παρακαλῶ! Γύρισα ὅλα τὰ δωμάτια τοῦ σπι-

τιοῦ, ἄλλη ἀράχνη δὲν εἶδα πουθενά, μόνο στὸ δικό μου. Ἦθελα νὰ δῶ μέχρι ποῦ θὰ παίξει μὲ τὰ νεῦρα μου, μὰ τὴν τέταρτη μέρα δὲν ἄντεξα, τῆς τὸ ἴσα, καὶ τότε μόνο εὐαρεστήθηκε νὰ τὸν πετάξει. Τῆς μίλησα ἔντονα, αὐταρχικά· δὲν ἤθελα γιὰ κανένα λόγο νὰ καταλάβει ὅτι ὑπέφερα ἀπὸ αὐτὲς τὶς μικροταπεινώσεις στὶς ὁποῖες μὲ ὑπέβαλλε, οὔτε ἀπὸ τὴ βαθμιαία ἀπομόνωσή μου.

Σύντομα εἶχα κι ἄλλα δειγμάτια. Ὅπως μὲ τὸ χαλάκι ποῦ εἶχαμε στὴν ἐξώπορτα γιὰ νὰ σκουπίζουμε τὰ παπούτσια. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἶχαν προκύψει, γιὰ πρώτη φορά, προβλήματα μὲ τὴν τράπεζά μου: ἀρνήθηκαν νὰ μοῦ καταβάλουν ἕνα ποσὸ ποῦ ζήτησα· εἶχε προφανῶς διαδοθεῖ πὼς ἡ ἐπιχείρηση εἶχε πέσει λίγο ἔξω. Ὁ διευθυντὴς τῆς τράπεζας ἦταν πολὺ φιλικὸς μαζί μου, κάτι ψέλλισε γιὰ παροδικὲς δυσχέρειες τοῦ ὑποκαταστήματος, δῆλωσε πάντως πρόθυμος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὰ κεντρικά, προκειμένου νὰ κανονίσει νὰ πάρω κατ' ἐξάιρεσιν ἕνα ἀκόμα δάνειο. Ἀπέριψα τὴν ἐξυπηρέτηση αὐτὴ, μὲ χαμόγελο καὶ βεβαίως μὲ τὸ σύνηθες στιβαρὸ ὕφος. Δὲν μοῦ διέφυγε ὡστόσο τὸ γεγονός ὅτι ὁ διευθυντὴς παρέλειψε νὰ μοῦ προσφέρει τὸ καθιερωμένο ποῦρο· σκέφτηκε μᾶλλον πὼς ὁ παλιός του πελάτης (ἐγὼ δηλαδή) δὲν τὸ ἄξιζε πιά. Ἐφυγα καταρρακωμένος καὶ γύρισα σπίτι μὲ τὰ πόδια, μὲς στὴ βροχή. Ὡς τότε δὲν εἶχα ἀντιμετωπίσει ποτὲ πραγματικὰ σοβαρὲς οικονομικὲς δυσχέρειες· εἶχε κάτσει βέβαια λίγο ἡ δουλειά, ἀλλὰ μὲ λίγη ἐνέργεια θὰ ἔπαιρνε πάλι τὰ πάνω της. Ἐλα ὁμως ποῦ ἴσα ἴσα αὐτὴ τὴν ἀναγκαία ζωτικότητα μοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ τὴν ξαναβρῶ, γιὰτὶ ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ βουβὴ δυσφορία μέσα μου, ποῦ φούντωνε μὲ τὸ παραμικρό.

Όταν έφτασα στο σπίτι (μένουμε σέ δική μας μονοκατοικία λίγο έξω απ' τήν πόλη κι ό δρόμος ώς εκεί δέν έχει ακόμα ολοκληρωθεί), πήγα νά καθαρίσω τίς λάσπες απ' τά παπούτσια μου· όμως τό χαλάκι έλειπε απ' τή θέση του. Άνοιξα έξαλλος τήν έξώπορτα και φώναξα τή γυναίκα μου. Είχε σκοτεινιάσει ήδη, φώς πουθενά στο σπίτι, άφαντη και ή Μάγδα. Φώναξα ξανά και ξανά, τίποτα. Η κατάσταση μου ήταν για κλάματα: στεκόμουνα μέσ στη βροχή, μπροστά στην πόρτα του ίδιου μου του σπιτιού, και δέν μπορούσα νά μπώ μέσα, γιατί βεβαίως δέν ήθελα νά λερώσω τό χώλ και τόν διάδρομο· κι όλ' αυτά διότι ή γυναίκα μου είχε ξεχάσει νά βάλει στη θέση του τό χαλάκι, άν και ήξερε τί ώρα ακριβώς θα έρχόμουν σπίτι. Τελικά τό πήρα απόφαση και μπήκα, περπατώντας προσεχτικά στις μύτες των ποδιών. Όταν επιτέλους κάθισα σ' ένα σκαμνάκι στον διάδρομο για νά βγάλω τά παπούτσια μου κι άνοιξα τό φώς, διαπίστωσα πώς οι προφυλάξεις μου δέν είχαν πιάσει τόπο: τό άπαλό πράσινο του χαλιού τής εισόδου είχε λερωθεί με τεράστιες πατημασιές. Τής τό είχα πει έγώ, πώς αυτό τό κιτρινοπράσινο παστέλ δέν είναι κατάλληλο για τήν είσοδο, γιατί πατιέται πολύ, όμως εκείνη επέμενε πώς είμαστε πιά κι οι δυο σέ μιá ηλικία που δέν είναι δύσκολο νά προσέχουμε, ή δέ "Ελζε, ή ύπηρετριούλα μας, χρησιμοποιούσε κυρίως τήν πίσω είσοδο κι ήταν μαθημένη νά περπατάει με παντόφλες μέσα στο σπίτι. "Εβγαλα έξοργισμένος τά παπούτσια μου· τραβώντας τό δεξί, είδα τή Μάγδα νά μπαίνει απ' τήν πόρτα πάνω από τή σκάλα που πάει στην αποθήκη. Τό παπούτσι γλίστρησε απ' τό χέρι μου και κατέληξε στο χαλί, προσθέτοντας έναν ακόμα λεκέ.

«Πρόσεχε τέλος πάντων λιγάκι, βρέ Έρβιν!» εἶπε ἡ Μάγδα σὲ ἔντονο ὕφος. «Κοίτα πῶς τό 'κανες πάλι... τόσο ὠραῖο χαλί! Μὰ τέλος πάντων δὲν θὰ μάθεις ποτὲ νὰ σκουπίζεις τὰ παπούτσια σου;» Ἡ ἀδικία ἦταν κατάφωρη, ἐγὼ ἔξαλλος, ἀλλὰ ψυχραιμος ἀκόμα.

«Κι ἐσὺ ποῦ στὸ καλὸ ἦσουνα — σοῦ φώναξα τουλάχιστον δέκα φορές!» εἶπα, κοιτώντας τὴν ἴσια στὰ μάτια.

«Εἶχα κατέβει στὸ λεβητοστάσιο νὰ ρυθμίσω τὴ θερμοκρασία τοῦ καλοριφέρ», ἀπάντησε ψυχρά. «Τί σχέση ἔχει αὐτὸ μὲ τὸ χαλί;»

«Τὸ χαλί αὐτὸ εἶναι δικό σου ὅσο καὶ δικό μου», ἀπάντησα ἐρεθισμένος. «Ἄρα δὲν εἶχα καμιὰ διάθεση νὰ τὸ λερώσω. Ἔλα ὅμως ποῦ τὸ χαλάκι τῆς εἰσόδου δὲν εἶναι στὴ θέση του!»

«Πῶς δὲν εἶναι; Φυσικὰ καὶ εἶναι!»

«Κι ὅμως δὲν εἶναι!» ἐπέμεινα. «Ἄντε δὲς καὶ μόνη σου!»

Ὅμως ἡ Μάγδα ξεγλίστρησε: «Καὶ πάλι· ἂν ξέχασε ἡ Ἐλζε νὰ τὸ βάλει στὴ θέση του, ἐσὺ ὄφειλες νὰ σκεφτεῖς νὰ βγάλεις τὰ παπούτσια σου πρὶν μπεῖς μέσα! Κι ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν εἶχες λόγο νὰ πετάξεις μὲ τόση φόρα αὐτὸ τὸ ἔνα ποῦ ἔβγαλες!».

Βουβάθηκα ἀπ' τὴν ὀργὴ ποῦ μὲ κατέκλυζε, τὴν κοίταζα ἔτοιμος νὰ πάρω φωτιά.

«Δὲν λὲς τίποτα, ἔ; Μόνο νὰ σωπαίνεις ξέρεις, ὅταν σὲ βάζει κάποιος στὴ θέση σου. Ἐμένα ὅμως ξέρεις νὰ μὲ κατηγορεῖς...» Δὲν κατάλαβα σὲ τί ἀκριβῶς ἀναφερόταν.

«Ὡραῖα· γιὰ πὲς μου λοιπόν, πότε σὲ κατηγορήσα;»

«Ὅριστε, τώρα μόλις», ἀπάντησε ἀκαριαῖα· «πρῶτον, γιὰτὶ δὲν ἤρθα ἀμέσως ποῦ μὲ φώναξε, ἐνῶ, ὅπως σοῦ εἶ-

πα, ρύθμιζα τή θέρμανση, διότι ή Ἔλζε ἔχει ρεπό. Καί δεύτερον, ἐπειδή δὲν ἦταν τὸ χαλάκι στὴ θέση του. Ὅμως ἐγώ, μὲ τόση δουλειά, δὲν μπορῶ νὰ ἔχω μυαλό γιὰ ὅλα· ὑπάρχει κι ἡ Ἔλζε ἐδῶ μέσα».

Μαζεύτηκα. «Ἐντάξει, ἄς μὴν τσακωνόμαστε τώρα! Δέξου τουλάχιστον, σὲ παρακαλῶ, πὼς δὲν τὸ ἔκανα ἐπίτηδες νὰ λερῶσω τὸ χαλί», εἶπα, ξέροντας στὸ βάθος πὼς ἦταν πέρα γιὰ πέρα ἄδικη μαζί μου.

«Κι ἐσὺ νὰ πιστέψεις», εἶπε ἐκείνη, σὲ ἔντονο ἀκόμα ὕψος, «πὼς κι ἐγὼ δὲν τὸ ἔκανα ἐπίτηδες πὺ σ' ἄφησα νὰ φωνάζεις· δὲν ἄκουγα».

Δὲν εἶπα τίποτα. Οἱ μικροδιαξιφισμοὶ ἐπαναλήφθηκαν πάντως καὶ ἀργότερα, ὡς τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, ὅπου κάναμε μιὰ πολὺ σοβαρὴ συζήτηση, μὲ αἴσιο τέλος. Ἡ ἔμπνευση νὰ φέρω τὸ κόκκινο κρασί πὺ μᾶς εἶχαν προσφέρει κάτι φίλοι, ἀπ' τὸ κελάρι ὅπου εἶχε μείνει ξεχασμένο οὔτε θυμᾶμαι πόσα χρόνια, μοῦ ἤρθε ἐντελῶς ξαφνικά, ἀκόμα δὲν ξέρω γιατί· ἴσως συνδύασα ἄθελά μου τὰ αἰσθήματα πὺ μοῦ προκάλεσε αὐτὴ μας ἡ συμφιλίωση μὲ περιστάσεις γιορτινές, ἓνα γάμο, ἄς ποῦμε, ἢ μιὰ βράφτιση. Ἡ Μάγδα αἰφνιδιάστηκε μὲ τὴν πρότασή μου, εἶπε ὡστόσο «ναί», χαμογελώντας. Ἦπια μισὸ ποτηράκι μόνο, παρόλο πὺ τὸ κρασί, ἐκεῖνο εἰδικὰ τὸ βράδυ, ἔπαψε ξαφνικά νὰ μοῦ φαίνεται στυφό. Ἡ διάθεσή μου ἔφτιαξε, κι ἔτσι κατὰφερα νὰ τῆς μιλήσω γιὰ τὶς σκοτοῦρες μου στὴ δουλειά — ὄχι βέβαια γιὰ τὶς πραγματικές· γι' αὐτὲς δὲν εἶπα λέξη, ἀντίθετα μάλιστα ἢ ἀφήγησή μου μετέτρεψε τὰ ἀπανωτὰ στραπάτσα σὲ μεγαλειώδεις ἐπιτυχίες. Ἡ Μάγδα μὲ ἄκουγε μὲ τρομερὸ ἐνδιαφέρον, κάτι πὺ εἶχα χρόνια νὰ τὸ ζήσω. Κι ἐγὼ ἐνίωσα πὼς

ἡ ἀποξένωση ἀνάμεσά μας εἶχε ἐξανεμιστεῖ γιὰ πάντα, κι ἀπ' τὴ χαρὰ μου τῆς ἔκανα δῶρο ἕκατὸ μάρκα, γιὰ νὰ ψωνίσει: «Πάρε κάτι ὠραῖο — φόρεμα, δαχτυλίδι, ὅ,τι σ' ἀρέσει!».

2

ΑΡΓΟΤΕΡΑ ΔΙΕΡΩΤΗΘΗΚΑ πολλές φορές ἂν εἶχα μεθύσει ἐντελῶς τὸ βράδου ἐκεῖνο. Ὅχι, δὲν ἤμουνα μεθυσμένος· ἄλλωστε, ἂν ἤμουν, θὰ τὸ καταλάβαινε, κι ἐκεῖνη κι ἐγώ — καὶ ὅμως: ἐκεῖνο τὸ βράδου ἔζησα τὸ πρῶτο μεθύσι τῆς ζωῆς μου. Δὲν τρέκλιζα οὔτε μπερδεύα τὰ λόγια μου. Τὸ ἐνάμισι ποτηράκι κόκκινο κρασί, νερωμένο μάλιστα, δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ ἔχει τέτοια ἐπίδραση, οὔτε κὰν σὲ κάποιον ἄμαθο στὸ ποτό, ὅπως ἐγώ — καὶ ὅμως: τὸ βράδου ἐκεῖνο τὸ ἀλκοὸλ ἔφερε μέσα μου τὰ πάνω κάτω. Μ' ἔπεισε πῶς δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ οὔτε καβγάδες οὔτε ἀποξένωση ἀνάμεσα σ' ἐμένα καὶ τὴ Μάγδα, μ' ἔκανε νὰ ξεχάσω ὅλες μου τὶς σκοτοῦρες στὴ δουλειὰ καὶ νὰ πιστέψω τόσο πολὺ πῶς ὅλα πῆγαιναν θαῦμα, ὥστε τῆς χάρισα κιόλας αὐτὰ τὰ ἕκατὸ μάρκα — ποσὸ ἀσήμαντο ἀσφαλῶς, ἀλλὰ στὴ δική μου κατάσταση κανένα ποσὸ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχω τὴν πολυτέλεια νὰ τὸ θεωρῶ ἀμελητέο. Τὸ ἄλλο πρωί, φέρνοντας στὸν νοῦ μου μὲ τὴ σειρὰ ὅλα τὰ χτεσινά, ἀπ' τὸ χαλάκι ποὺ εἶχαν ξεχάσει νὰ βάλουν στὴ θέση του ὡς τὸ δῶρο τῶν ἕκατὸ μάρκων, τότε μόνο συνειδητοποίησα πόσο ἀνέντιμος ὑπῆρξα ἀπέναντί της. Δὲν ἦταν μόνο τὰ παραμύθια ποὺ τῆς πούλη-

σα για τήν κατάσταση τῆς δουλειᾶς, μὰ καὶ πού φρόντισα νὰ σφραγίσω τὸ ψέμα μ' ἓνα κατοστάρικο, θαρρεῖς γιὰ νὰ τὸ σιγουρέψω· μιὰ πράξη, δηλαδή, ἡ ὁποία στὴ νομικὴ γλῶσσα ὀνομάζεται πολὺ ἀπλὰ «ἀπάτη». Μὰ καὶ τὴ νομικὴ ἐπιστήμη ν' ἀφήναμε ἀπέξω, ἡ ἀνθρώπινη διάσταση τῆς ὑπόθεσης ἦταν ἀπὸ μόνη της σημαντικὴ — καὶ ἀπεχθῆς. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου εἶχα ἐξαπατήσει τὴ Μάγδα ἠθελημένα. Μὰ γιατί; Γιὰ ποιόν λόγο, νὰ πάρει ἡ εὐχή! Δὲν ὑπῆρχε λόγος — θὰ μπορούσα κάλλιστα νὰ εἶχα ἀφήσει τὶς ὑποθέσεις μου ἔξω ἀπ' τὴν κουβέντα μας, ὅπως ἔκανα πάντα ἀπὸ τότε πού ἄρχισαν τὰ προβλήματα. Κανεὶς δὲν μ' ἀνάγκασε νὰ μιλήσω. Κανεὶς; Ὅχι βέβαια· ξέχασα τὸ ποτό. Ὅταν τὸ συνειδητοποίησα γιὰ πρώτη φορὰ, ὅταν κατάλαβα πλήρως καὶ πόσα ψέματα λέει τὸ ἴδιο, καὶ πῶς μπορεῖ νὰ βάλει τὸ ψέμα ἀκόμα καὶ στοῦ πιὸ ἐντιμοῦ ἀνθρώπου τὸ στόμα, ὀρκίστηκα νὰ μὴν ξαναπιῶ γουλιὰ, νὰ κόψω ἀκόμα κι αὐτὸ τὸ ποτηράκι μπίρα πού ἀπολάμβανα ἀραιὰ καὶ ποῦ.

Μὰ τί νὰ σοῦ κάνουν οἱ προθέσεις καὶ τὰ σχέδια... Ἐκεῖνο τὸ πρωί, νηφάλιος, ὀρκίστηκα στὸν ἑαυτό μου καὶ κάτι ἄλλο: νὰ ἐκμεταλλευτῶ αὐτὸ τὸ κλίμα τῆς γλυκιᾶς θαλαπωρῆς πού δημιουργήθηκε τὸ προηγούμενο βράδυ ἀνάμεσα σ' ἐμένα καὶ τὴ Μάγδα καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέψω ποτὲ οὔτε νὰ ἀποξενωθοῦμε πάλι οὔτε βέβαια νὰ τσακωθοῦμε. Ὅμως δὲν πέρασαν πολλὲς μέρες καὶ ξέσπασε ὁ ἐπόμενος καβγάς. Αὐτὸ πού συνέβαινε ἦταν πραγματικὰ ἀπίστευτο: εἶχαμε ζήσει ὡς τότε δεκατέσσερα ὀλόκληρα χρόνια παντρεμένοι καὶ δὲν εἶχαμε καβγαδίσει οὔτε μία φορὰ· καὶ νὰ πού τώρα, στὸν δέκατο πέμπτο χρόνο τοῦ γάμου μας, δὲν μπορούσαμε πιά νὰ ζήσουμε χωρὶς καβγάδες. Καμιά φορὰ οἱ ἀφορμὲς

μου φαίνονταν γελοῖες. Εἶχα σαφῶς τὴν αἴσθησι πὼς εἶχε κυριολεκτικὰ παγιωθεῖ ἡ συνήθεια νὰ μαλώνουμε σὲ συγκεκριμένα χρονικὰ διαστήματα, ἀκόμα καὶ χωρὶς λόγο. Γιατὶ κι ὁ καβγάς δηλητήριο εἶναι κι αὐτός, τὸ συνηθίζεις χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ τὸ καταλάβεις κι ὕστερα δὲν μπορεῖς δίχως αὐτό. Στὴν ἀρχὴ κρατιόμασταν, ἀπὸ φόβο, στὰ ὅρια τῆς εὐπρέπειας καὶ προσπαθοῦσαμε νὰ μένουμε στὸ ἀντικείμενο τοῦ καβγαῖ, ἀποφεύγοντας κουβέντες ποὺ ἀνοίγαν πληγές. Ἡ παρουσία τῆς νεαρῆς ὑπηρέτριας ἦταν ἐπίσης ἑνὸς λόγου ἀμοιβαίας αὐτοσυγκράτησης. Ξέραμε καὶ οἱ δυὸ πὼς ἦταν περιέργη καὶ μετέφερε ἐδῶ κι ἐκεῖ ὅ,τι ἄκουγε στὸ σπίτι. Τότε μοῦ ἦταν ἀπελπιστικὰ ἀνυπόφορη ἡ σκέψη πὼς θὰμποροῦσε ἔστω κι ἓνα πρόσωπο στὴν πόλη νὰ μάθει κάτι γιὰ τὰ προσωπικά μας καὶ τοὺς καβγάδες μας. Κι ὅμως δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς κι ἔπαψε πιά νὰ μὲ νοιάζει ἡ γνώμη τῶν ἄλλων — καὶ τὸ χειρότερο: ἔπαψα ἐντελῶς νὰ ντρέπομαι γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Ὅπως εἶπα ἤδη, ἡ Μάγδα κι ἐγὼ εἶχαμε συνηθίσει τοὺς καθημερινοὺς καβγάδες. Ἡ, ἔστω, ἄς ποῦμε πὼς δὲν ἦταν ἀκριβῶς καβγάδες, ἀλλὰ μιὰ συνεχῆς γκρίνια, παράπονα, μπηχτὲς ποὺ πετούσαμε ὁ ἓνας στὸν ἄλλον γιὰ τὸ τίποτα, κι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια πὼς καμιά φορὰ ἀλάφραινε τὶς βαθύτερες ἐντάσεις, ποὺ ὅλο κι ἔρχονταν στὴν ἐπιφάνεια. Μὰ κι αὐτὸ ἦταν στὴν πραγματικότητά ἓνα «θαῦμα» (μὲ τὴν ἀρνητικὴ σημασία): ὅτι τόσα χρόνια ἡ Μάγδα κι ἐγὼ εἶχαμε ἓναν ἐξαιρετικὰ εὐτυχισμένο γάμο. Εἶχαμε παντρευτεῖ ἀπὸ ἔρωτα, ἤμασταν τότε κι οἱ δυὸ ὑπάλληλοι καὶ τρέχαμε μαζὶ στὶς δουλειές μας μ' ἓνα βαλιτσάκι στὸ χέρι. Ποῦ χάθηκαν αὐτὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ γάμου μας, ὅταν οἱ χιλιάδες στε-

ρήσεις ούτε μιὰ τόση δὰ σκιά δὲν ἔριχναν στὴν εὐτυχία μας... Ἡ Μάγδα ἦταν ταλέντο στὴ διαχείριση τοῦ νοικοκυριοῦ μας· μὰ θὰ περνοῦσε κι ὀλόκληρη ἑβδομάδα μὲ δέκα μάρκα μόνο, κι ὅμως ζούσαμε βασιλικά! Ὑστερα ἦρθε ἐκείνη ἡ τολμηρὴ, γεμάτη μ' εὐχάριστη ἔνταση, περίοδος τῆς ἐπαγγελματικῆς μου αὐτονόμησης, ὅταν ἔστησα μὲ τὴ βοήθειά της μιὰ δική μου ἐπιχείρηση. Καὶ πῆγε καλὰ — Θεέ μου, πῶς πηγαῖναν τότε ὅλα ὅπως τὰ θέλαμε! Ὅ,τι πιάνουμε, μ' ὅ,τι καταπιανόμεσταν, γινόταν χρυσάφι... Παιδιά δὲν κάναμε, ἂν καὶ τὸ θέλαμε πολὺ. Κάποια στιγμή ἡ Μάγδα ἄλλαξε γνώμη καὶ διάθεση, κι ἀπὸ τότε τὸ βγάλαμε ἀπ' τὸ μυαλό μας τὸ θέμα αὐτό. Ὅμως ἡ ἀγάπη μας ἄντεξε, γιὰ πολλὰ χρόνια ὁ πρῶτος ἔρωτας δρόσιζε τὸν γάμο μας ξανὰ καὶ ξανὰ, κι ἐγὼ δὲν πόθησα ποτὲ ἄλλη γυναίκα. Μ' ἔκανε ἀπόλυτα εὐτυχισμένο, καὶ νομίζω τὸ ἴδιο κι ἐγὼ ἐκείνη.

Ὅταν ἡ ἐπιχείρηση εἶχε πιά βρεῖ τὸν ρυθμό της, ἔχοντας ἀποκτήσει τὴ μέγιστη δυνατὴ ἐπέκταση γιὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλης μας καὶ τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, καὶ στὸν βαθμὸ ποῦ ἀποκλείσαμε ὅποιαδήποτε περαιτέρω σχέδια, καθὼς προϋπέθεταν πλήρη ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς μας (ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὴ μετακίνηση σὲ μιὰ πόλη μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν κοινὴ μας γενέτειρα), ἔφυγε ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν πρώτων χρόνων. Βρήκαμε ὅμως ἀμέσως ὑποκατάστατο: τὴν ἀγορὰ τοῦ οἰκοπέδου σ' ἓνα προάστιο πολὺ κοντὰ στὴν πόλη. Τὸ χτίσιμο τῆς ἑπαυλῆς, τὰ φυτέματα καὶ ἡ διευθέτηση γενικὰ τοῦ κήπου, ἡ ἀγορὰ ἐπίπλων κι ὅλα τὰ συναφῆ ἔμελλε νὰ μᾶς συνοδέψουν γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τῆς κοινῆς μας ζωῆς. Ὅλ' αὐτὰ ξαναζωντάνεψαν τὸν δεσμό μας κι ἔδιωξαν κάτι μικρές, μικροῦλες πολὺ σκιές, ποῦ εἶχαν ἤδη τρυπώσει

ἀνάμεσά μας. Κι ἂν δὲν ἀγαπιόμασταν ὅπως παλιά, ἂν εἶχε ὑποχωρήσει ἢ πρώτη φλόγα τοῦ πάθους, δὲν τὸ νιώθαμε σὰν ἀπώλεια, ἀλλὰ σὰν κάτι τὸ αὐτονόητο: γερνούσαμε λίγο λίγο, ὅπως ὅλοι, κι αὐτὸ ἦταν φυσιολογικό. Ἐπίσης, ὅπως εἶπα, ἡ συντροφικότητα στὴν ἐνασχόληση μὲ τὸ σπίτι κάλυψε πλήρως τὸ κενό: ἀπὸ ἐρωτευμένοι γίναμε σύντροφοι· δὲν χάσαμε τίποτα.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἡ Μάγδα εἶχε ἤδη ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὰ καθήκοντά της στὴν ἐπιχείρηση — ἓνα βῆμα ποὺ συναποφασίσαμε, θεωρώντας το καὶ οἱ δυὸ αὐτονόητο. Εἶχε ἄλλωστε τῶρα περισσότερα καθήκοντα στὸ καινούργιο σπίτι· ὁ κῆπος καὶ τὰ λίγα πουλερικά ποὺ ἀποκτήσαμε χρειάζονταν φροντίδα, ἐνῶ ἡ διεύρυνση τῆς ἐπιχείρησης ἀπαιτοῦσε ἔτσι κι ἀλλιῶς τὴν πρόσληψη ἐπιπλέον προσωπικοῦ. Πέρασε καιρὸς μέχρι νὰ φανεῖ πόσο ὀλέθρια ἦταν ἡ ἀπομάκρυνση τῆς Μάγδας. Ὅχι μόνο ἐπειδὴ χάθηκε ἓνα μέρος τῶν κοινῶν μας ἐνδιαφερόντων· ἡ ἴδια ἡ συνδρομὴ της ἀποδείχτηκε ἀναντικατάστατη. Ἦταν πολὺ πιὸ δραστήρια ἀπ' ὅ,τι ἐγώ, εἶχε ἀπ' τὴ φύση της περισσότερο ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα καὶ ἦταν πιὸ καπάτσα στὶς συναλλαγές μὲ τοὺς πελάτες· ἤξερε, μὲ τὸ χαμόγελο καὶ τὴν τσαχπινιά της, νὰ τοὺς φέρνει ἐκεῖ ποὺ ἤθελε αὐτή — μ' ἓνα λόγο, εἶχε πειθῶ. Ἐγὼ ἤμουν ὁ συνετός, τὸ φρένο, ἃς ποῦμε, ποὺ διασφάλιζε τὴν ἐπιχείρηση ἀπὸ τοὺς πιθανοὺς κινδύνους μιᾶς ὑπερβολικῆς ἐπιτάχυνσης. Ἡ δική μου τάση στὶς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς πελάτες μας ἦταν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς συγκράτησης· δὲν μ' ἄρесе οὔτε νὰ πιέζω οὔτε νὰ ζητάω χάρες. Ἀναπόφευκτα λοιπόν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τῆς Μάγδας, οἱ δουλειές πῆραν τὴν κάτω βόλτα, οἱ ἐπαφές ἔπαψαν

νά ανανεώνονται κι ό όγκος τών συναλλαγών συρρικνωνόταν χρόνο με τον χρόνο, μαζί κι ό τζίρος. Όταν τó πñρα είδηση, είχα πιά χάσει τó τρένο. Στην άρχή όταν έφυγε ή Μάγδα, ένιωσα, μπορω να πω, ακόμα και ανακουφισμένος: έναν άνδρα που διευθύνει μόνος του τñν έπιχειρήσή του, κακά τά ψέματα, τον σέβονται πιό πολυ από κάποιον που έχει τñ σύζυγο πάνω άπ' τó κεφάλι του, να τού λείει όλη τñν ώρα τί να κάνει και τί να μñν κάνει.

3

MONO OTAN APXISAN τά καβγαδάκια, κατάλαβα πόσο είχαμε αποξενωθεί αυτά τά τελευταία χρόνια που εκείνη είχα τις δουλειές της στο σπίτι κι εγώ στο μαγαζί. Τις πρώτες φορές ένιωσα μάλιστα και κάτι σαν ντροπή γι' αυτή τñν παραμέληση τñς σχέσης μας, κι όταν αισθανόμουνα πως τñν είχα πληγώσει και τñν έβλεπα να αποτραβιέται με βουρκωμένα μάτια, πονούσα σχεδόν όσο κι εκείνη, και κάθε φορά έλεγα μέσα μου πως θα κάνω ό,τι περνάει άπ' τó χέρι μου για να μñν ξαναγίνει αυτό. Όμως ό άνθρωπος συνηθίζει τά πάντα, και πιό πολυ άπ' όλα να ζει μέσα στην ταπείνωση — έτσι φοβάμαι. Ήρθαν λοιπόν και μέρες που έβλεπα τά μάτια της κλαμένα και δέν έλεγα μέσα μου πως θα τά φτιάξω όλα· ίσα ίσα, σκεφτόμουνα με κρυφή χαρά, ανάμεικτη με έκπληξη και φόβο συνάμα: «Τώρα σ' τñν έφερα, πουλάκι μου! Δέν φτάνει πιά ή γλωσσίτσα σου για να με τουμπά-

ρεις!». Κάτι τέτοιες σκέψεις με συνέτριβαν στην κυριολεξία, κι όμως έλεγα πώς έχω δίκιο, μ' άρεσε πού ένιωθα έτσι, όσο παράδοξο κι αν φαίνεται. Άπό εκεί πιά ήταν μικρό τὸ βῆμα ὡς τὴν ἀπόφαση νὰ τὴν πληγῶνω συνειδητά.

Αὐτὴ τὴν κρίσιμη στιγμή τῆς σχέσης μας, προκηρύχτηκε πάλι, ὅπως κάθε τρία χρόνια, ὁ διαγωνισμὸς γιὰ τὴν προμήθεια τροφίμων γιὰ τὶς φυλακές. Ἡ πόλη μας φιλοξενεῖ (πρὸς μεγάλη βέβαια ἀπογοήτευση τῶν κατοίκων) τὰ κεντρικὰ τῶν φυλακῶν τῆς εὐρύτερης περιφέρειας, μὲ περίπου χίλιους πεντακόσιους κρατούμενους. Ἐδῶ καὶ ἐννιά χρόνια ἡ ἐπιχείρησή μας εἶχε ἀναλάβει τὴν προμήθεια τροφίμων κι ἡ Μάγδα ἔβαζε τὰ δυνατά της νὰ ἀνανεώνει τὴ σύμβαση κάθε τρία χρόνια. Ὅταν προκηρύχτηκαν οἱ δύο τελευταῖοι διαγωνισμοί, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ ἀποτελέσματος ἔκανε μιὰ σύντομη ἐπίσκεψη στὸν ἀρμόδιο ἐπιθεωρητὴ τῆς διοίκησης, κι ἡ δουλειά μας κανονίστηκε ἀμέσως, καὶ τὶς δύο φορές. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐγὼ τὶς θεωροῦσα πιά δεδομένες αὐτὲς τὶς συμβάσεις μὲ τὴν διοίκηση τῶν φυλακῶν, κι ἔτσι δὲν μπῆκα στὸν κόπο νὰ κάνω κάτι ἰδιαιτέρο, τώρα πού εἶχε φύγει ἡ Μάγδα: ἀντέγραψα ἀπλῶς τὴν παλιά μας προσφορά, ἡ ὁποία εἶχε ἀποδειχτεῖ ἐπιτυχημένη τὶς δύο τελευταῖες φορές, καὶ τὴν ἔστειλα. Μοῦ πέρασε βέβαια ἀπ' τὸ μυαλὸ ἡ ἰδέα νὰ κάνω κι ἐγὼ μιὰ σύντομη ἐπίσκεψη στὸν ἀρμόδιο, ἀλλὰ σκέφτηκα πὼς τὸ πράγμα ἔχει πάρει ἔτσι κι ἀλλιῶς τὸν δρόμο του ὅλ' αὐτὰ τὰ χρόνια, δὲν ἤθελα καὶ νὰ φανῶ πιεστικός, ἤξερα πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶχε πολλὲς φούριες στὸ κεφάλι του — κοντολογίς, βρῆκα τουλάχιστον δέκα δικαιολογίες γιὰ νὰ ἀποφύγω αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη.

Στή συνέχεια, διαβάζοντας μιὰ λακωνική ἀπάντηση πού ἔλαβα ἀπὸ τὴ διοίκηση τῶν φυλακῶν, ὅπου μοῦ ἀνακοίνω-
ναν μὲ λίγες ξερὲς λέξεις πὼς ἢ προσφορά μου εἶχε ἀπορρι-
φθεῖ καὶ δοθεῖ σὲ μιὰν ἄλλη ἐπιχείρηση, μοῦ ἤρθε ὁ οὐρανὸς
σφοντύλι. Ἡ πρώτη μου σκέψη ἦταν: «Καὶ ποῦ νὰ τὸ μάθει
ἢ Μάγδα!». Ὑστερα πῆρα τὸ καπέλο μου κι ἔτρεξα νὰ βρῶ
τὸν ἀνώτατο ἐπιθεωρητὴ· ἔκανα δηλαδὴ τὸ διάβημα πού θὰ
εἶχε νόημα νὰ εἶχα κάνει πρὶν ἀπὸ τρεῖς ἑβδομάδες. Μὲ ὑπο-
δέχτηκε εὐγενικά, ἀλλὰ ψυχρά. Λυπόταν, εἶπε, πού διακό-
πτεται αὐτὴ ἡ μακρόχρονη συνεργασία· ἀλλὰ δὲν μποροῦσε
νὰ κάνει ἀλλιῶς, διότι οἱ τιμὲς πού πρόσφερα εἶχαν ἓν μῆρει
μεταβληθεῖ, πρὸς τὰ κάτω εἶτε πρὸς τὰ πάνω. Συνολικὰ βέ-
βαια, οἱ μεταβολὲς αὐτὲς ἰσοσκελιζαν ἢ μία τὴν ἄλλη, ὅμως
ἢ προσφορά μου ἔκανε κακὴ ἐντύπωση (καὶ νὰ τὸν συγ-
χωρῶ, πρόσθεσε, γιὰ τὸ ὅτι ἀναγκάζεται νὰ τὸ πεῖ ἀπροκά-
λυπτα) σὲ ὅσους εἶχαν τὸν τελευταῖο λόγο στὴ λήψη τῆς
σχετικῆς ἀπόφασης, διότι θεώρησαν πὼς αὐτὴ ἡ ἄγνοια
τῶν τιμολογιακῶν διακυμάνσεων ἔδειχνε πὼς ἢ δουλειὰ
δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα. Μὲ πληροφόρησε ἐπίσης πὼς
μιὰ νέα, φιλόδοξη ἐπιχείρηση (γιὰ τὸν διευθυντὴ τῆς ὁποίας
ἤξερα καλὰ ὅτι μετέρχεται κάθε μέσο γιὰ νὰ προωθεῖ τοὺς
στόχους του, καὶ μὲ εἶχε ἀρκετὲς φορὲς ἐκνευρίσει στὸ πα-
ρελθόν) κατάφερε νὰ μοῦ πάρει τὴ δουλειὰ μέσα ἀπ' τὰ χέ-
ρια. Ὁ ἐπιθεωρητὴς ἔκλεισε τὴ συνάντησή μας ἐκφράζον-
τας μὲ μεγάλη λεπτότητα τὴν εὐχὴ τὴν ἐπόμενη φορὰ νὰ
ἀποκατασταθεῖ ὁ παλαιὸς δεσμὸς μὲ τὴν ἐπιχειρήσή μας,
καὶ στὴ συνέχεια μὲ ἀπέπεμψε, ἐπίσης πολὺ διακριτικά.

Ἦμωνα βέβαιος πὼς δὲν ἄφησα νὰ φανεῖ ἢ ταραχὴ, ἢ
ἀπόγνωση πού μὲ κυρίεψε· φρόντισα νὰ κρῦψω τὰ συναι-

σθήματά μου, ζητώντας ευγενικά να μάθω, τάχα από άπλη περιέργεια, τὸ ὄνομα τοῦ εὐτυχοῦς νικητῆ. Ὅταν ὅμως βρέθηκα ἔξω, στὸ φῶς τοῦ ἥλιου ἐκείνης τῆς θαυμάσιας ἀνοιξιάτικης μέρας, καὶ κοντοστάθηκα μπροστὰ στὶς βαριές σιδερένιες πύλες τῆς φυλακῆς, ὅταν ὁ τελευταῖος σύρτης ἔκλεισε μὲ θόρυβο πίσω μου, τότε ἔνιωσα σὰν νὰ εἶχα μόλις ξυπνήσει μετὰ ἀπὸ ἕναν τρομαχτικὸ ἐφιάλτη, σὰν νὰ μὴν ἤμouνα βέβαιος ἂν εἶμαι ξύπνιος ἢ βογκᾶω ἀκόμα ἀπ' τὴ βαθιὰ στεναχώρια τοῦ ὄνειρου. Μάταια, ἀλήθεια, ἔκλεισε ἡ πόρτα τῆς φυλακῆς πίσω μου, ἀφήνοντάς με φυλακισμένο στὴ θλίψη τῆς ἀπόλυτης ματαίωσης.

Ἔστερα ἀπ' αὐτὸ μοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ πάω στὴν πόλη, καὶ εἰδικὰ στὸ γραφεῖο· ἀλλὰ πρὶν καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἔπρεπε νὰ συνέλθω, προτοῦ ἐμφανιστῶ στὸ σπίτι καὶ μὲ δεῖ ἡ Μάγδα. Προτίμησα λοιπὸν ν' ἀποδράσω ἀπ' ὅλα, νὰ πάω στὴν ἐξοχή. Περπατοῦσα, πέρασα ἀγρούς καὶ λιβάδια, ἔφευγα μακριὰ — μακριὰ ἀπὸ τὶς ἔγνοιες, μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη καὶ τοὺς ἀνθρώπους... Ὅμως τὴ μέρα ἐκείνη δὲν πρόσεξα τὸ ὀλόδροσο σμαραγδένιο χρῶμα τῆς φύσης ποὺ πρασίνιζε, τὸ βιαστικὸ γουργούρισμα τῶν ρυακιῶν καὶ τοὺς κορυδαλλούς, ποὺ τίναζαν τὰ φτερά τους στὸ χρυσογάλανο τοῦ οὐρανοῦ: ἤμouνα ἀπέραντα μόνος, ζευγάρι ἐγὼ κι ἡ δυστυχία μου. Αὐτὰ κατέκλυζαν τὴν καρδιά μου, γιὰ ἄλλα δὲν ὑπῆρχε χῶρος. Εἶχα πιά συνειδητοποιήσει ἀπόλυτα πῶς ἡ ὑπόθεση τῆς προμήθειας τῶν φυλακῶν δὲν ἦταν μιὰ μικρὴ, ἀσήμαντη ἀποτυχία ποὺ θὰ μπορούσα νὰ τὴν ἀποδεχτῶ ἔτσι ἀπλά, σὰν νὰ μὴ συμβαίνει τίποτα: ἡ προμήθεια τροφίμων γιὰ χίλιους πεντακόσιους ἀνθρώπους, ἔστω κι ἂν δὲν ἀπέφερε ιδιαίτερα μεγάλο κέρδος, ἀποτελοῦσε ἕνα σημαντικὸ μέρος

τοῦ κύκλου ἐργασιῶν τῆς ἐπιχείρησης, τὸ ὁποῖο δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀντισταθμιστεῖ ἀλλιῶς, ἀκόμα κι ἂν φρόντιζα νὰ κάνω ὀρισμένες δραστηριότητες ἀλλαγές στὸ σύνολο τῆς ἐπιχειρηματικῆς μου δραστηριότητος. Ἄλλη εὐκαιρία παρόμοιας δυναμικῆς δὲν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ βρεθεῖ· δὲν ὑπάρχει μεγάλο εὖρος δραστηριοτήτων σὲ μιὰ μικρὴ ἐπαρχιακὴ πόλη. Μὲ τρομαχτικὴ προσπάθεια θὰ μπορούσα ἴσως νὰ αὐξήσω τὶς μεμονωμένες παραγγελίες — πόσο ὅμως; Καμιὰ δωδεκαριά δουλειές στὴ λιανικὴ ἀκόμα, καὶ πολὺ λέω. Ἄσε ποὺ δὲν ἤμουν αὐτὴν σὲ θέση νὰ προσπαθῆσω. Γιὰ κάποιον ἀνεξήγητο λόγο, τὸν τελευταῖο χρόνο εἶχα χάσει τὴ ζωτικότητά μου· κι ὅλο ἐνισχυόταν μέσα μου ἡ τάση ν' ἀφήνω τὰ πράγματα στὴν τύχη τους, νὰ μὴ σκοτίζομαι πολὺ γιὰ τίποτα. Ἦθελα ἡσυχία, ἡρεμία — γιατί, δὲν ξέρω. Μπορεῖ καὶ νὰ γέρασα πρὶν τὴν ὥρα μου. Εἶχα ἀποδεχτεῖ μέσα μου τὴν ἀνάγκη νὰ ἀπολύσω τουλάχιστον δύο ὑπαλλήλους, ἀλλὰ οὔτε κι αὐτὸ μ' ἔνοιαζε, μολονότι ἤξερα πῶς θὰ γινόταν μεγάλο σούσουρο στὴν πόλη. Ἄλλωστε, δὲν ἦταν τόσο ἡ δουλειὰ ποὺ μ' ἔνοιαζε ἐμένα τότε, ὅσο ἡ Μάγδα. Δὲν ἔπρεπε νὰ μάθει τίποτα ἡ Μάγδα· αὐτὸ μ' ἔκαιγε πάνω ἀπ' ὅλα! Βέβαια, ἤξερα πῶς δὲν θὰ μπορούσα νὰ τῆς κρύψω γιὰ πολὺ τὴν ἀπόλυση δύο ὑπαλλήλων οὔτε τὴν ἀπώλεια τῆς συνεργασίας μὲ τὶς φυλακές. Ὅμως βαυκαλιζόμουνα μὲ τὴν ἰδέα πῶς τὸ πᾶν ἦταν νὰ μὴ μάθει ἀκόμα τίποτα, γιατί μέσα σὲ μερικὲς ἐβδομάδες θὰ μπορούσα νὰ σκαρφιστῶ κάτι γιὰ νὰ ἀποκαταστήσω τὴ ζημιὰ. Κάποια στιγμή μπόρεσα ἐπιτέλους νὰ σκεφτῶ καθαρὰ. Κοντοστάθηκα, κλώτσησα μιὰ πέτρα καὶ σήκωσα σκόνη. «Ἄφοῦ θὰ τὸ μάθει ἔτσι κι ἀλλιῶς, καλύτερα νὰ τὸ μάθει ἀπὸ μένα, πρὶν φτάσουν

στ' αὐτιά της τὰ κουτσομπολιά», εἶπα μέσα μου· «καὶ μάλιστα σήμερα κιόλας, τώρα ἀμέσως! Κάθε μέρα ποὺ περνάει θὰ εἶναι πιὸ δύσκολο νὰ τῆς τὸ πῶ. Στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, δὲν ἔκανα καὶ κανένα ἔγκλημα, βρὲ ἀδερφέ, μιὰ μικροαμέλεια ἦταν. Σιγὰ τὸ πράγμα!» Κλώτσησα πάλι τὴν πέτρα. «Θὰ τὴν παρακαλέσω ἀπλούστατα νὰ ξαναγουρίσει στὴ δουλειά», σκέφτηκα· «αὐτὸ θὰ τὴ συμφιλιώσει μὲ τὴν ιδέα τῆς ζημιᾶς, κι ἔτσι θὰ βγοῦμε ὅλοι κερδισμένοι, καὶ ἐγὼ καὶ ἡ ἐπιχείρηση. Τόση δὲ ἐνέργεια, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἀξιοποιήσω τὴ βοήθειά της, τὴν ἔχω...» Ὅμως αὐτὲς οἱ φωτεινὲς στιγμὲς στὸ μυαλό μου ἦταν πολὺ, πάρα πολὺ παροδικές. Ἄ μὰ πιά! Σὰν πολλή σημασία ἔδινα στὴ γνώμη τῶν ἄλλων, καὶ εἰδικὰ τῆς Μάγδας! Μιὰ ζωὴ παλεύω νὰ μὲ σέβονται σὰν ἀφεντικό. Εἰδικὰ λοιπὸν τώρα δὲν μπορῶ νὰ ἐπιτρέψω νὰ τσαλαπατηθεῖ ἡ ἀξιοπρέπειά μου καὶ ν' ἀφήσω τὴ Μάγδα νὰ μὲ πάρει ἀπὸ κάτω. Ὅχι, ἤμουν ἀποφασισμένος νὰ πάρω τὴν κατάσταση στὰ χέρια μου, κι ὅ,τι ἤθελε προκύψει. Δὲν εἶχα καμιὰ ὄρεξη νὰ ζητήσω τὴ βοήθεια μιᾶς γυναίκας μὲ τὴν ὁποία καβγάδιζα σὲ καθημερινὴ βάση, πόσο μᾶλλον ποὺ ἦταν βέβαιο πῶς οἱ καβγάδες θὰ μεταφέρονταν καὶ στὸ ἐμπορικό μου, γιὰτὶ βέβαια ἐκεῖνη θὰ ἐπέμενε νὰ κάνει πάντα τὸ δικό της, κι ἅμα τῆς ἔφερνα ἀντίρρηση, θὰ μοῦ πετοῦσε στὰ μοῦτρα τίς ἀποτυχίες μου — ἂ ὄχι, αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψω!

Πάλι κλώτσησα κάτι, αὐτὴ τὴ φορὰ μόνο τὴ σκόνη τοῦ δρόμου. Κοίταξα ψηλά, στὸν οὐρανό. Χαμένος στὶς σκέψεις μου, οὔτε ἤξερα ποῦ μὲ πήγαιναν τὰ πόδια μου. Βρισκόμουν νὰ σ' ἓνα χωριουδάκι, ὅχι πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη· πανέμορφο, μὲ μιὰ λιμνούλα καὶ δασάκια μὲ σημύδες γύρω γύ-

ρω, γέμιζε κόσμο τὴν ἀνοιξη, τὰ Σαββατοκύριακα. Ὅμως τώρα, πρῶτὸ καὶ μεσοβδόμαδο, ἦταν ἄδειο: οἱ συμπατριῶτες μου δὲν θὰ ἐπέτρεπαν ποτὲ στὸν ἑαυτὸ τους παρασπονδίες στὴ δουλειά. Βρέθηκα μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ πανδοχείου· διψοῦσα, μπῆκα μέσα στὴν ταβέρνα, πού ἦταν χαμηλοτάβανη, εὐρύχωρη, σκοτεινή. Ὡς τώρα τὴν εἶχα δεῖ πάντα γεμάτῃ ἀπ' τοὺς ἐκδρομεῖς τοῦ Σαββατοκύριακου, τὰ ἀνοιξιάτικα φουστάνια τῶν γυναικῶν τῆς ἔδιναν χρῶμα, ἓνα κλίμα εὐθυμίας ἐπικρατοῦσε, δὲν σὲ πλάκωνε τὸ ταβάνι· τὰ παράθυρα ἦταν ὀρθάνοιχτα, τὰ τραπέζια στρωμένα μὲ πολύχρωμα τραπεζομάντιλα καὶ τὰ βάζα εἶχαν μπουκέτα ἀπὸ ἀνθισμένα φυλλώματα σημύδας. Τώρα ὁ χῶρος ἦταν σκοτεινός, τὰ τραπέζια στρωμένα μὲ καφετιά πλαστικά τραπεζομάντιλα, τὰ παράθυρα θεόκλειστα, ἡ ἀτμόσφαιρα ἀποπνικτική. Μιὰ κοπέλα, σὰν ξεχτένιστη, μὲ βρώμικη ποδιά, καθόταν πίσω ἀπ' τὸν πάγκο καὶ μιλοῦσε σιγανά, ἔντονα μ' ἓναν νεαρὸ πού, κρίνοντας ἀπ' τοὺς ἀσβέστες στὴν ἄσπρη του φόρμα, πρέπει νὰ ἦταν οἰκοδόμος. Ἡ παρόρμηση τῆς στιγμῆς ἦταν νὰ κάνω ἐπιτόπου στροφή καὶ νὰ φύγω. Ὅμως ἡ δίψα, κι ἀκόμα πιὸ πολὺ ἡ αἴσθηση πὼς θὰ ξαναβρισκόμουν ἀκάμονος μὲ τὰ σκοτάδια μου μ' ἔκαναν νὰ πλησιάσω στὸν πάγκο.

«Βάλτε μου κάτι νὰ πιῶ — ὀτιδήποτε, ἴσα νὰ μοῦ πάρει τὴ δίψα», εἶπα.

Ἡ κοπέλα ἔβαλε νὰ γεμίσει ἓνα ποτήρι μπίρα, δὲν γύρισε καθόλου νὰ μὲ κοιτάξει, ἐγὼ κοιτοῦσα μόνο τὸν ἀφρὸ νὰ ξεχειλίζει στὸ ποτήρι, ἔκλεισε τὴ βρύση, περίμενε λίγα δευτερόλεπτα νὰ κάτσει ὁ ἀφρὸς καὶ τὴν ξανάνοιξε, ὅσο νὰ γεμίσει τὸ ποτήρι. Ὑστερα τὸ ἔσπρωξε πρὸς τὸ μέρος μου πά-

νω στὸν θαμπὸ τσίγκινο πάγκο, πάλι χωρὶς νὰ μὲ κοιτάξει, πάλι χωρὶς νὰ πεῖ λέξη.

Ἔβαλα τὸ ποτήρι στὸ στόμα καὶ ρούφηξα τὴν μπίρα ἀργά, γουλιὰ γουλιὰ, ὡς τὸν πάτο. Ἡ γεύση ἦταν δροσερή, γαργαλιστική, μὲ μιὰ ὑποψία στυφάδας, κι ἄφηνε πίσω της ἓνα αἶσθημα ἀνάτασης, ποὺ δὲν τὸ εἶχε τὸ στόμα μου πρὶν. Ἦμωνα ἕτοιμος νὰ ζητήσω ἄλλο ἓνα ποτήρι, ὅμως μετὰ τὸ σκέφτηκα ἀλλιῶς τὸ πράγμα· τὸ μάτι μου εἶχε πέσει πάνω στὸ κυλινδρικό, στενόμακρο ποτήρι ποὺ κρατοῦσε ὁ νεαρός, ἀπ' αὐτὰ ποὺ πίνουν σνάπς. «Βάλτε μου κι ἐμένα», εἶπα ξαφνικά. Ἀκόμα καὶ σήμερα, δὲν ξέρω πῶς μοῦ ἤρθε ἡ ιδέα αὐτή — ἐμένα, ποὺ δὲν εἶχα βάλει ποτὲ ὡς τότε σνάπς στὸ στόμα μου, κι οὔτε νὰ τὸ μυρίσω καλὰ καλὰ δὲν ἤθελα. Τὶς μέρες ἐκεῖνες ἀλλάξαν ὅλες οἱ συνήθειες τῆς ζωῆς μου, ἔγινα αἰχμάλωτος μυστικῶν δυνάμεων καὶ κάτι μοῦ ρούφαγε τὴ δύναμη ν' ἀντισταθῶ.

Κοίταξα τώρα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν κοπέλα. Σήκωσε ἀργὰ τὰ βριαῖα της βλέφαρα, μὲ κοίταξε μὲ μάτια ἀνοιχτόχρωμα καὶ βλέμμα διεισδυτικό, ὅλο νόημα. «Σνάπς;» ρώτησε. «Σνάπς», εἶπα. Ἡ κοπέλα ἀπλῶσε τὸ χέρι της νὰ πάρει ἓνα μπουκάλι, κι ἐγὼ ἀναρωτιόμουν ἂν μὲ κοίταξε ποτὲ στὴ ζωὴ μου θηλυκὸ τόσο ξεδιάντροπα. Ἔνιωσα στὸ βλέμμα αὐτὸ πῶς εἶχε τὴ δύναμη νὰ μὲ διαπεράσει ὀλόκληρο, ὡς τὰ ἔγκατα τοῦ ἀνδρισμοῦ μου, σὰν γιὰ νὰ μάθει πόσο ἀξίζω σὰν ἄνδρας· κι ἔνιωσα μέσα μου βαθιὰ τὸ αἶσθημα μιᾶς ἡδονικῆς αἰχμηρῆς προσβολῆς ἀπ' τὰ μάτια αὐτά, ποὺ μοῦ ἔδειχναν τὴ γύμνια μου.

Ἐσπρωξε πάλι τὸ γεμάτο ποτήρι συρτὰ πάνω στὸν τσίγκινο πάγκο, τὰ βλέφαρα χαμήλωσαν πάλι, στράφηκε στὸν

νεαρό της· ή καταδίκη μου είχε υπογραφεί. Σήκωσα τὸ ποτήρι, δίστασα λίγο, τὸ κατέβασα μονορούφι. Τὸ κάψιμο ἔκοβε τὴν ἀνάσα, στραβοκατάπια, ὅμως ὑποχρέωσα τὸ ὑγρὸ νὰ κατέβει στὸ λαρύγγι μου. Τὸ ἔνιωσα νὰ κυλάει καυτό, καυστικό, ὀξύ, καὶ τὸ στομάχι μου κατακλύστηκε ἀπὸ ἓνα ξαφνικὸ αἶσθημα θέρμης, μιᾶς ἀπολαυστικῆς θέρμης. Μοῦ ἔφερε ὅμως καὶ μιὰ βαθιὰ ἀναγούλα, ἓνα τρέμουλο. «Αὐτοὶ ποὺ τρέμουν ἔτσι εἶναι οἱ χειρότερες περιπτώσεις», εἶπε ὁ οἰκοδόμος χαμηλόφωνα· ὅμως ἐγὼ ἄκουσα. Κι ἐκείνη γέλασε σιγανά, μὰ κι αὐτὸ τὸ ἄκουσα. Ἀκούμπησα ἓνα μάρκο πάνω στὸν πάγκο κι ἔφυγα χωρὶς νὰ πῶ λέξη.

Ἡ ἀνοιξιάτικη μέρα μὲ ὑποδέχτηκε μὲ ἥλιο καὶ ζέστη, καὶ μ' ἓνα ἀεράκι ἀπαλὸ σὰν μετὰξι· ἔνιωθα ἄλλος ἄνθρωπος! Ἡ ζέστη πέρασε ἀπ' τὸ στομάχι μου κι ἀνέβηκε εὐθυμα στὸ κεφάλι, ἡ καρδιά μου χτυποῦσε ἐλεύθερα, δυνατά. Τώρα τὸ ἔβλεπα τὸ σμαραγδὶ τῆς φύσης ποὺ πρασίνιζε, ἄκουγα τὰ φτερουγίσματα τῶν κορυδαλλῶν στὸ γαλάζιο τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ σκοτοῦρες ἔφυγαν ἀπὸ πάνω μου. «Ὅλα θὰ φτιάξουν», εἶπα εὐθυμα καὶ πῆρα τὸν δρόμο γιὰ τὸ σπίτι· «ποιός ὁ λόγος νὰ βασανίζομαι μὲ μικροπράγματα;» Πρὶν μπῶ στὴν πόλη, σταμάτησα σ' ἄλλα δυὸ τρία ταβερνάκια κι ἤπια ἀπὸ ἓνα σφηνάκι σνάπς στὸ καθένα, γιὰ νὰ ἐπαναλάβω καὶ νὰ ἐπιτείνω αὐτὴ τὴν ἐπίδραση, ποὺ περνοῦσε δυστυχῶς ταχύτατα. Ἐφτασα στὸ σπίτι ἀκριβῶς τὴν ὥρα τοῦ μεσημεριανοῦ, μ' ἓνα ἐλαφρὺ, μὰ διόλου δυσάρεστο αἶσθημα ζάλης.